

**BADIIY TARJIMA JARAYONIDA KELIB CHIQUADIGAN
MUAMMOLAR**

Mahmudjonova Yulduzxon Avazjon qizi

Toshkent davlat transport universiteti 1-kurs tayanch doktoranti

***Annotatsiya:** ushbu maqola tarjima jarayonida yuzaga keladigan asosiy muammolarni tahlil qiladi. Tarjima faqat soʻzlarni bir tildan ikkinchi tilga oʻgirish jarayoni boʻlmay, balki madaniy kontekst, grammatik farqlar, texnik toʻsiqlar va boshqa omillarga bogʻliq murakkab bir jarayondir. Ushbu tadqiqotda lingvistik muammolar, madaniy toʻsiqlar va texnik cheklovlar oʻrganiladi hamda tarjimonlar bu muammolarni yengish uchun qoʻllaydigan strategiyalar koʻrib chiqiladi.*

***Аннотация:** в данной статье анализируются основные проблемы, возникающие в процессе перевода. Перевод — это не просто процесс перевода слов с одного языка на другой, а сложный процесс, который зависит от культурного контекста, грамматических различий, технических барьеров и других факторов. В этом исследовании изучаются языковые проблемы, культурные барьеры и технические ограничения, а также изучаются стратегии, которые переводчики используют для преодоления этих проблем.*

***Kalit soʻzlar:** tarjima, grammatik farqlar, lingvistik muammolar, madaniy toʻsiqlar, texnik cheklovlar, moslashtirish.*

***Ключевые слова:** перевод, грамматические различия, лингвистические проблемы, культурные барьеры, технические ограничения, адаптация.*

Tarjima turli tilda soʻzlashadigan jamoalar oʻrtasidagi til toʻsiqlarini bartaraf etishga yordam beradi, shu orqali axborot, adabiyot va gʻoyalarni butun dunyo boʻylab almashish imkonini yaratadi. Tarjimonlik sanʼati esa faqatgina lugʻat

ma'nosini o'zgartirish bilan cheklanib qolmaydi, balki til va madaniyatlararo murakkabliklarni ham o'z ichiga oladi. Har bir til o'ziga xos grammatik tuzilmalarga, madaniy ma'nolarga ega, shuning uchun tarjimonlar ko'pincha mazmuni to'g'ri va to'liq yetkazishda qiyinchiliklarga duch keladi. Ushbu dissertatsiyaning maqsadi tarjima jarayonida yuzaga keladigan asosiy muammolarni tahlil qilish va ularni yengish yo'llarini taklif qilishdir.

Til grammatikasi va sintaksisi turli tillarda sezilarli farqlanadi. Masalan, ingliz tilida so'zlar sub'ekt-fe'l obyekt tartibida joylashsa, yapon tilida fe'l gap oxirida joylashadi. Bunday farqlar tarjimada murakkablik tug'diradi, chunki tarjimon mazmuni yo'qotmasdan gap tuzilishini qayta qurishi kerak bo'ladi. Shuningdek, tarjimada leksik bo'shliqlar – bir tilning so'z boyligida boshqa tilga to'g'ridan-to'g'ri tarjimasi bo'lmagan tushunchalar muammosi mavjud. Masalan, nemis tilidagi "Schadenfreude" so'zi biror kimsaning baxtsizligidan zavq olishni anglatadi, lekin bu tushuncha boshqa ko'plab tillarda bitta so'z bilan ifodalanmaydi. Tarjimonlar bu kabi hollarda mazmuni iloji boricha yaqin ekvivalent so'zlar bilan almashtirishga yoki ta'rif berishga majbur bo'ladi.

Ko'p ma'nolilik va noaniqlik ham katta muammo hisoblanadi. Bir so'zning bir nechta ma'nolari bo'lishi mumkin va matn kontekstidan tashqarida bu ma'noni to'g'ri anglab olish qiyin bo'ladi. Misol tariqasida, ingliz tilidagi "bank" so'zi moliyaviy institutni ham, daryo qirg'og'ini ham anglatishi mumkin. Shuning uchun tarjimon kontekstni sinchiklab tahlil qilishi, to'g'ri ma'noni tanlab, noto'g'ri tarjimadan qochishi kerak.

Tarjimada tilning madaniy jihatlari katta ahamiyatga ega. Har bir til jamiyatning tarixi, urf-odatlari va qadriyatlari bilan chambarchas bog'liq bo'lgani uchun, ayrim madaniy ishoralar boshqa tillarga o'girilganda o'z ma'nosini yo'qotishi mumkin. Masalan, ingliz tilidagi "kick the bucket" iborasi, o'limni anglatadi, ammo uni so'zma-so'z tarjima qilish boshqa tillarda noto'g'ri tushunishga olib kelishi mumkin. Metaforalar va maqollar tarjimasida ham murakkabliklar uchraydi. Ko'plab metaforalar va iboralar ma'lum bir madaniyat bilan bog'liq bo'lib, tarjimasi jarayonida qiyinchilik tug'diradi. Masalan, "oq fil" iborasi Janubi-

Sharqiy Osiyo madaniyatiga tegishli va qimmat, ammo keraksiz narsani anglatadi. Tarjimonlar bunday holatlarda original iborani saqlash yoki uni maqsadli madaniyatga moslashtirilgan ekvivalent bilan almashtirish haqida qaror qabul qilishlari kerak.

Madaniy sezgirlik ham tarjimaning muhim qismidir. Bir madaniyatda odatiy yoki qabul qilinadigan narsa boshqa madaniyatlarda noqulay yoki nomaqbul bo'lishi mumkin. Shu sababli tarjimon madaniyatlararo sezgirlikni hisobga olishi va tegishli moslashtirishlar qilishi kerak. Texnik cheklovlar, ayniqsa turli yozuv tizimlari bilan ishlaganda, tarjimada qiyinchiliklar keltirib chiqaradi. Masalan, xitoy va yapon tillari logografik belgilarni qo'llaydi, ya'ni har bir belgi ma'lum bir so'z yoki morfemani ifodalaydi. Ingliz tilida esa alifbo tizimi ishlatiladi. Ushbu yozuv tizimlaridagi farqlarni hisobga olgan holda tarjima qilish uchun maxsus yondashuvlar talab etiladi.

Bundan tashqari, tarjimas qurilma vositalari, masalan, Google Translate kabi xizmatlar tarjimada ko'plab qiyinchiliklarni tug'diradi. Garchi bunday vositalar oddiy tarjimalar uchun foydali bo'lsa-da, ular ko'pincha tilning nozikliklarini, ayniqsa, iboraviy ma'nolarni yoki murakkab grammatik tuzilishlarni to'liq anglay olmaydi. Mashinalar kontekstni va madaniy ma'lumotlarni tushunishga qodir emasligi sababli, texnik jihatdan to'g'ri bo'lgan, lekin mazmunan noto'g'ri bo'lgan tarjimalar paydo bo'ladi. Tarjima muammolarini hal qilish uchun tarjimonlar bir qancha strategiyalardan foydalanadilar. Ulardan biri – grammatik transformatsiyalar. Bu tarjimada gap tuzilishini grammatik qoidalarga moslashtirishni o'z ichiga oladi, lekin original mazmuni saqlab qoladi. Masalan, ingliz tilidan passiv gap tuzilishi boshqa tillarga faol tuzilishga aylantirilishi mumkin, bu orqali xabar ma'nosi yo'qotilmaydi.

Yana bir strategiya – moslashtirish yoki lokalizatsiya, bu jarayonda tarjimon matnni maqsadli auditoriyaning madaniyatiga moslashtiradi. Bu yerda joy nomlarini o'zgartirish, maqol va iboralarni tanishtirish, madaniy hodisalarga mos ekvivalentlar topish zarur bo'ladi. Texnik va badiiy tarjimalarda tarjimonning madaniy bilimlari muhim rol o'ynaydi, bu ularga madaniy nozikliklarni e'tiborga

olish va matnning to'g'ri qabul qilinishini ta'minlashga yordam beradi.

Xulosa:

Tarjima jarayonida yuzaga keladigan muammolar juda ko'p, ular orasida lingvistik tafovutlar, tarjima qilib bo'lmaydigan so'zlar va madaniy ishoralar hamda texnik cheklovlar mavjud. Garchi zamonaviy texnologiyalar tarjimaning samaradorligini oshirgan bo'lsa-da, inson tafakkuri va tajribasi tarjima sifatini ta'minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lib qolmoqda. Tarjimonlar bu muammolarni hal qilish uchun o'zlarining lingvistik va madaniy bilimlariga tayangan holda strategiyalar ishlab chiqishda davom etishlari lozim. Shu bilan birga, til va madaniyatlararo tafovutlarni to'g'ri boshqarish, xalqaro kommunikatsiyani yaxshilashda muhim rol o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mamatov, A. (2012). "Tarjima nazariyasi va amaliyoti". Toshkent: O'zMU nashriyoti.
2. Yo'ldoshev, Q. (2016). "Tarjima jarayonida lingvistik va madaniy muammolar". Toshkent: Fan va Texnologiya nashriyoti.
3. Sayfullayev, M. (2018). "O'zbek adabiyoti tarjimasini masalalari". Toshkent: Sharq nashriyoti.
4. Muxamedova, D. (2020). "Tarjima nazariyasi va amaliyoti: O'zbek tilshunosligi va tarjimashunoslikda yangiliklar". Toshkent: Ilmiy nashriyot.
5. Mirzayeva, L. (2019). "Adabiy tarjima va madaniyatlararo muloqot". Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi nashriyoti.
6. Islomov, A. (2014). "Tarjima jarayonida leksik-semantik muammolar". Samarqand: Samarqand davlat universiteti nashriyoti.
7. Sharipov, B. (2017). "Chet tillardan o'zbek tiliga tarjima qilishda uchraydigan lingvistik va madaniy muammolar". Toshkent: Fan va Taraqqiyot nashriyoti.
8. Qosimova, D. (2021). "O'zbek tilida tarjima nazariyasi va amaliyoti: Yangi

yondashuvlar”. Toshkent: O‘zMU nashriyoti.

9. Jalolov, M. (2015). “Til va tarjima muammolari: O‘zbekistonda tarjimashunoslikning rivoji”. Buxoro: Buxoro davlat universiteti nashriyoti.

10. Abdullayev, X. (2010). “Tarjima jarayonida grammatika va stilistika muammolari”. Toshkent: Yozuvchilar uyushmasi nashriyoti.